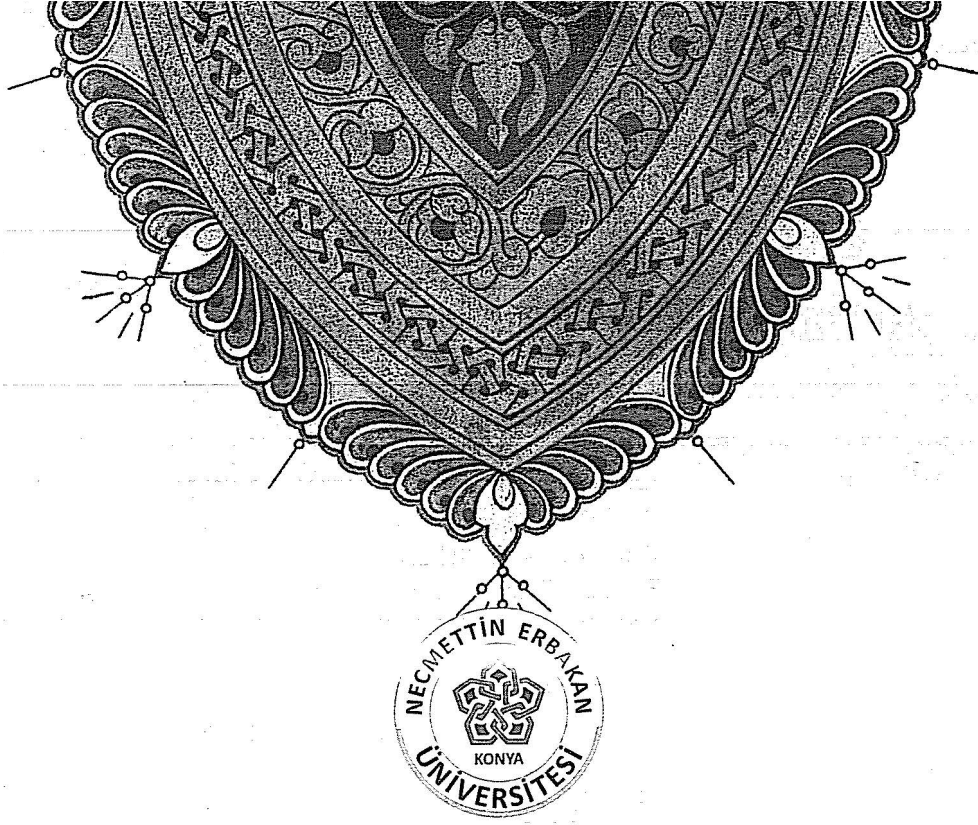

Şehir ve Alimleri

Necmettin Erbakan Üniversitesi
Kültür Yayınları: 26

Şehir ve Alimleri Sempozyumu Kitabı
11-12 Kasım 2016

Yayın Yönetmeni

Prof. Dr. Muzaffer ŞEKER

Editörler

Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ

Prof. Dr. Hayri ERTEN

Prof. Dr. Fikret KARAPINAR

Yrd. Doç. Dr. Ali DADAN

Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk ERDEM

Arş. Gör. Fatma Şeyma BOYDAK

Arş. Gör. Ahmet Mekin KANDEMİR

Grafik & Tasarım

Büşra UYAR

Merve ACAR BÜLBÜL

Muhammed Sami PAÇURLU

Mustafa ALTINTEPE

Baskı - Cilt

Güler Ofset Fevziçakmak Mah. 10447 Sok. No:12
Karatay/KONYA

ISBN

978-605-4988-27-3

Tüm Hakları Saklıdır /All Rights Reserved

**Kitapta yazılı olan hertürlü bilginin ve yorumun sorumluluğu yazarların kendilerine aittir.*

Ön kapaktaki çalışma Konya'daki Selçuklu-Osmanlı Mimari Eserleri ve Bezemeleri Kitabının 26 sayfasından alınmıştır. Açıklaması: 1323 yılında Konya'da yazılmış bir Mesnevi'deki Selçuklu tezhibi A. Süheyl Ünver'in çalışmasını yeniden çalışan Şeyda Mehmetoğlu'na aittir.

** Arka kapaktaki çalışma Konya'daki Selçuklu-Osmanlı Mimari Eserleri ve Bezemeleri Kitabının 23 sayfasından alınmıştır. Açıklaması: Münhani desenli şemse. (Kur'an-ı Kerim, Yusuğa-Kütüphanesi, no: 6626) Çalışan: Fisun Türkeli'ye aittir.*

Aralık 2017

**Bu çalışmanın tasarım ve baskısı Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık, Kültür ve Spor Daire Başkanlığı tarafından yaptırılmıştır.*

KONYALI BİR OSMANLI EFENDİSİ: ALİ ULVİ KURUCU

Prof. Dr. Mustafa İsmet UZUN¹

Ali Ulvi Kurucu, Türk ve İslâm dünyasının, yakın sosyal hayatının çalkantıları yanında dinî hayatına yapılmış en ağır müdâhalelerin görgü ve bilgi tanığı olarak yer almış en dikkate değer münevverlerindendir. Özellikle yurdumuzdaki hadiselerin içinde yaşamış dikkatli bir müşâhid sıfatıyla devre tanıklık etmesi sebebiyle, yaşanan olayları en iyi bilen ve değerlendirenlerdendir. Birçok bakımdan ilmî, fikrî, irfanî, edebî ve sanat alanlarındaki kıymetli isimlerin önde gelenlerinden biri olmak sıfatını lâyıkıyla elde etmiştir.

O, bu özellikleriyle beraber, Hz. Peygamberin komşusu bir mücâvir olarak hayatının çoğunu Medine’de geçirmek haysiyetiyle Efendimiz’e âşık ve sâdık bir bende kimliğine sahip, kendini Allah ve Resûlünün ahlâkıyla tezyin etmeyi üst düzeyde hakkıyla gerçekleştirmiş, Konyalı bir İslâm büyüğüdür.

İslâm dünyasının en önde gelen medeniyet merkezlerinden sayılan kadim şehrin, köklü ulema ailelerinden Hacıveyiszâdelere mensup olan Ali Ulvi Bey, âlim, şâir, dinini, ülkesini ve milletini gerektiği şekilde seven, mütevâzı, zarif bir insan, bir dava adamı idi.

Örnek bir Müslüman münevver kişiliğiyle, şehrin hafızasına unutulmayacak şekilde yerleşmiş olan merhum hocamızı, vefatının on dördüncü yılında, gerçekten tanımak için, onun hakkındaki şu değerlendirmeyi aktarmakla söze başlamak isterim:

“Bugün hemen hemen kaybolup gittiğine yandığımız Osmanlı Efendisini, onun imân, irfân, ahlâk ve bilgisini, kibarlığını, nezâketini, itidal ve basîretini, gönül zenginliğini, bu zatta gördükten sonra, acaba diyorum: Millî şahsiyetimizi korumak için, elli yıl önce milletçe Medine’ye

¹ MÜ İlahiyat Fakültesi Türk-İslâm Edebiyatı ABD Başkanı.

Bu metni gözden geçirmesinin yanında Ali Ulvi Bey’in yakın çevresinde yer alma şerefının çoğunu da M. Ertuğrul Düzdağ Bey’in dostluğuna borçlu olduğumu teşekkürlerimle belirtmek isterim.

mi göç etmeli idik?”

M. Ertuğrul Düzdağ Bey'in bu tesbitinin ne kadar isabetli olduğunu merhum'un, onun tarafından büyük emeklerle hazırlanıp neşredilen *Hatıralar*'ını² okuyanlar daha iyi anlayacaklardır. Hattâ eser, yalnız Ali Ulvi Bey'i lâıykıyla tanımanın değil, yurdumuz dahil İslâm âleminin bin bir sıkıntı ile dolu yakın geçmişini doğru kavramanın anahtarlarını da veren bir belgeseldir.

Biz de Allah'ın lütfuyla, önce baba dostu, sonra da onun lütüfkâr iltifatlarıyla ifade etmek gerekirse “meslekdaşı” olma şerefi yanında, kendisinin özel meclislerine katılma imkânını elde etmiş bahtiyarlardanız. Nitekim, pek çok konferansında ve toplantılarda beraberce bulunmak, bir kısmına ise aynı zamanda müşterek konuşmacı olarak katılmak imkânına nâil olduk. Böylece Ali Ulvi Bey Hocamızın özellikle İstanbul'daki yakın çevresi arasında kırk yıla yakın yer alma imkânını elde etmiş olduk. İşte bu cesaretle, bildiklerimizi ve gördüklerimizi, özellikle günümüz gençlerine aktarmanın önemli bir vazife olduğuna inanarak huzurlarınızdayız.

Dinleyicilerimiz takdir ederler ki, M. Ertuğrul Düzdağ gibi fedâkâr, cesur ve başarılı bir kalem erbâbının kendisine sorduğu binlerce sorunun 75 saatlik kaydından oluşan cevaplarının düzenlenmesiyle ortaya çıkmış ve bizzat Ali Ulvi Bey tarafından “semâ tarîkıyla”³ onaylanmış *Hatıralar*'ı ortada dururken, “zevî'l-ecniha/çok yönlü” bir üstadı, sınırlı bir tebliğle lâıykı veçhile tanıtmak mümkün değildir. Bu sebeple tebliğimizin bir amacı da özellikle gençlerde ve onu tanımak isteyenlerde *Hatıralar*'ı okuma merakı uyandırması, hattâ bunun dikkatle yapılmasına yol açmasıdır.

Ayrıca, kendisine yetişenlerin, onu bir “Osmanlı Efendisi”, bir “Geçmişzaman üstadı”, “Resûlullah'ın bize ulaşan bereketi”, “Medine'nin Nebevî râyihası”, Mevlânâ Konya'sının son devirdeki âlim, hafız ve ehl-i dil şahsiyetlerinden” gibi tavsiflerle andıkları görülmektedir. Bu “bülbul-i Nebevî”yi, tebliğimizde “denizden bir katre” ölçüsüyle de olsa tanıtmaya girişmek, “ameller niyetlere göredir” düstûr-ı nebevîsi uyarınca Ali Ulvi Bey üstadımıza vefa borcumuzu karınca kararıyla da olsa, naçizâne yerine getirmek arzusundan kaynaklanmıştır. Önce,

2 Üstad Ali Ulvi Kurucu *Hatıralar* I-IV, (hazırlayan: M. Ertuğrul Düzdağ), İzmir 2007-2014. Pek çok defa ofset usulüyle aynen basıldığı için bütün baskılarında sayfa ve cilt numaraları değişmeyen eser tebliğimizde, “Kurucu, *Hatıralar*” şeklindeki kısaltmayla anılacaktır.

3 Bu kelime İslâm ilimleri literatüründe “hocasının söylediklerini yazan talebenin bunları hocasına okuyarak tasdik ettirmesi”ni ifade eden bir terimdir.

delikanlılığının ilk günlerinden itibaren hayatını, -yaygın tabiri ile söyleyecek olursak- “yurt dışında geçiren”, ama bir gurbetçi olarak değil, dînine, imânına ve değerlerine sahip bir münevver olmak niyeti yanında, ilim aşkıyla “muhâcir” olmuş, “mücâvir-i Resûl/Resûlullah’â sığınmış” müstesnâ bir kişilik ile karşı karşıya bulunduğumuzu söylemeliyim. Onun bu özelliğini hatırdan çıkarmadan geçmiş zamanlardan bize ulaşan bu unutulmaz Osmanlı Efendisini tanımak için yaşadığı coğrafyayı şöyle bir hatırlamamız, oralarda kısa bir gezinti yapmamız gerekli görünmektedir.

Bu mübârek coğrafya başlangıçta ana çizgileri ile ve sırasıyla: Konya (Türkiye), Kahire (Mısır), Medine (Hicaz/Suûdi Arabistan), sonunda ise İstanbul ve Konya merkez olmak üzere bütün Türkiye ve nihayet tekrar Medine-i Münevvere’den ibârettir. Takipçisi olduğu Mehmed Âkif gibi gül devrine yetişememiş⁴ hatta bir müddet “hâristân/dikenlikler” içinde bir yetim ve öksüz kalmış olsa da, günümüzde nesli iyice tükenmiş bu Osmanlı Efendisini acısıyla tatlısıyla besleyen, şekillendiren mübârek ve feyizli coğrafya budur:

İslâm âleminin en eski medeniyet merkezleri...

Ali Ulvi Hoca, bu coğrafyanın en ağır şartlar altında -kendi tabiriyle- “silindirden geçirilerek ezildiği” bir devrede, din ve ilim aşkıyla ailece hicrete yönelmiş, yıllarca sürecektir bir hayat yolculuğuna çıkmayı göze alarak, Allah’ın lütfuyla bu mübârek vâhalarda yetişmiş nâdide bir güldür. Feyzinin bereketli kokusu, cihanı tutmuş bir gül-i ra’nâ ve bülbül-i şî’r ü inşâ...

Kendisini:

*“Ben Resûl-i Kibriyâ’nın bülbül-i nâlânıyım
Mücrimim gerçi Muhammed Mustafa hayranıyım”*

beytiyle ifade eden bu Resûlullah âşıkını hakkıyla tanımak biraz da bu coğrafyayı, bu mübârek topraklarda onu gıpta edilecek bir kimlikle yoğuran ilim, din ve milli kültür kıyımından kurtulabilmiş, sanat, ahlâk ve irfan sahibi “son erleri” tanımakla yakından ilgilidir.

I. KONYA: Aşk beldesinin Âşık evlâdı

3 Mart 1922 tarihinde, asırlardır Allah ve Resûlünün sâdık âşığı olan Hz. Mevlâna’dan dolayı aşk ve âşıklar şehri diye anılan Selçuklu

⁴ Burada, Mehmed Âkif Ersoy’un “Gül devrini görseydim eğer bülbül olurdum / Yâ Rab beni evvel getireydin ne olurdu” mısralarını hatırlayarak hayıflanmak gerekirse de, bu elde olmayan gecikmenin bu topraklarda yaşayanlara sunduğu bereket millet evlâtlarının “yedi sülâlesine yetecek kadar” feyizlidir.

medeniyetinin merkezi Konya'da, babasının imamlığını yaptığı, Sakyatan köyünde doğdu. Asıl adı Ali'dir. Ulvî ise şiirde kullandığı mahlas olup sonradan yurdumuzda Ali Ulvî Bey adıyla tanınmıştır. Medine'nin özellikle başka milletlerden oluşan mücâvir muhitinde ise Ali Alevî olarak bilinmektedir.⁵

Şehrin eşrâfından ve tanınmış "hademe-i hayrat/ilim ve din hizmetkârı" ailelelerinden bulunan Hacı Veyiszâde'lerden İbrahim Efendi'nin (1892-1945) oğludur. Annesi küçük yaşta kaybettiği Sâre Hanım'dır (1926). Ailenin ilk çocuğu olan küçük Ali'yi aynı zamanda teyzesi olan üvey annesi Aliye Hanım, büyük bir ihtimamla yetiştirip büyüttü. Kendisi, daima hayırla yadettiği üvey annesi için "anneme minnet borçluyum, beni hoş tuttu, kendi yavrusu gibi büyüttü, okumama da o sebep olmuştur" demektedir.⁶

Dedesi Hacı Veyis Efendi (1858-1935) gibi, amcası Hacı Veyiszâde Mustafa Efendi (1888-1960) de son devirde Konya'nın en önemli hocalarından, pek çok talebe yetiştirmiş bir muallimdir. Bunun yanında beldenin birçok hayır hizmetine öncülük etmiş, özellikle dinî ilimlerin öğrenilmesine, İmam-Hatip ve Kur'an Kurslarının yaşatılmasına ciddi ve fiili destekleriyle tanınmış simâlarındandır.

Konya'da, Köprübaşı ilkokulunun ikinci sınıfına başladıktan sonra, mektep programında Kur'ân-ı Kerîm ve din dersi bulunmaması, karma eğitime geçilmesi gibi sebeplerle okuldan ayrılıp, babasının nezâretinde hafızlığa yöneldi.

Bu kararda, evlâdlarını bir İslâm âlimi olarak yetiştirmek isteyen dedesi Hacı Veyis Efendi ile babasının büyük etkisi olmuştur.

Hafızlığa başladıktan sonra, babasından Arapça okuyarak, sarf-nahiv (Arapça dil bilgisi) eğitimi aldı. Hafızlığını tamamlayınca (1931) şehrin tanınmış hocalarından Kadirşeyhzâde Hafız Ali Efendi'den (1876-1960) kırâat ve mûsikî öğrendi. Aynı zamanda Kapı Camiinde bu hocasının hafızlık talebelerini dinlemekle görevlendirildi. Hafızlığının kuvveti, tâlim ve tecvitteki başarısı sebebiyle burada başlatılan öğle mukabelesinin baş hafızı oldu. Denilebilir ki onun ilk aşkı Kurân'ı baştan sona ezberlemek ve güzel okumak olmuştur...

Ancak o yıllarda, sadece özel olarak yürütülebilen din eğitimi ve öğretimi faaliyetleri, iktidardaki hükûmetin ağır baskısının

⁵ Kurucu, *Hâtıralar* "Hem Ali Hem Alevî", I, 27-28.

⁶ Age. I, 28-29.

etkisiyle polis ve jandarma takibi yüzünden gizlice yapılabilmektedir. Bu hizmet, yakalananların mahkemeye verilerek çeşitli cezalara çarptırılması, hapse atılması, aşağılanması, çeşitli işkencelerle yıldırlması gibi engellemeler olmak üzere, büyük zorluklar altında sürdürülebilmektedir. Nitekim oğlu Ali Ulvi'yi okuturken polis tarafından basılarak hayatında ilk defa beraberce karakola götürülen İbrahim Efendi dönüşünde ona "*Oğlum benim aşkım seni okutmak, ama burada olmuyor.*" demişti.

Bu sıkıntıları ailesiyle birlikte ve ilim aşkıyla bir müddet daha göğüsleyen Ali Ulvi, dinî eğitimi ve hafızlığı belli bir seviyeye gelince mûsikîye daha fazla merak sarmıştı. Bilgisini geliştirmek üzere Kapı Camii müezzini Zekâi Efendi'nin (İsmail Zekâi Sarsılmaz, 1897-1977) derslerine devam etti. Mahallî üstadları dinleyerek almaya başladığı kulak eğitimini, o yıllarda Konya'ya gelen Hafız Cevdet Soydanses (1902-1980), Abdurrahman Gürses (1909-1999) gibi isimleri dinlemekle sürdürdü. Yakın arkadaşları Ali Kemal Belviranlı (1923-2003), Tahir Karagöz (1918-1994), Fevzi Özçimi (1930-2005) gibi isimlerle meşk etti.

Daha sonraki yıllarda, gerek Medine'de gerek İstanbul'da tanışarak meclislerine katıldığı Râkım Elkutlu (1872-1948), Sadettin Kaynak (1895-1961), Hafız Ali Üsküdarlı (1885-1976), Hafız Kemal Batanay (1893-1981), Sâdettin Heper (1899-1980), Yesârî Âsım Ersoy (1900-1992), Bekir Sıtkı Sezgin (1936-1996), Hafız Kâni Karaca (1930-2004), Hafız Zeki Altın (1920-1992) gibi klasik ve dini Türk mûsikîsinin tanınmış isimleriyle katıldığı meclislerde ilerletti.⁷

II. İlim Yolunda Hicret: Mısır/Kahire: Ali Ulvi İlim Kapısında

Babası ve amcası o günkü Konya şartlarında çocuklarının dinî ilimlerde ilerlemesine uygun bir ortam bulamayınca onları yetiştirmek için Medine'ye hicret etmeye karar verdi. Anlaşıldığına göre bu karar Ali Ulvi'nin hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Böylece benzer uygulamaları İslâm tarihinde çok görülmüş ve büyük alimlerin hayatlarında çok rastlanmış bir geleneği takip ederek Ali Ulvi de "ilim elde etmek için hicret ve gurbet" yoluna, yolculuğuna düşüyordu.

Ailecek İstanbul üzerinden Medine'ye ulaşmak üzere yola çıktılar. Vapurla Cidde'ye vardıklarında Hac mevsimi girdiğinden

⁷ Bu isimler hakkında *Hâtıralar*'ın muhtelif ciltlerinde ve *DİA* maddelerinde geniş bilgiler bulunmaktadır.

Mekke'ye geçerek beraberce haccettiler. Ezher'de okuyan hemşehrîsi Mustafa Runyun'un (1917-1988),⁸ teşviki ve babasının izniyle genç Ali Ulvi de, ailesinden ayrılarak okumak üzere Mısır'a gitti. Yüzlerce yıllık başarılı geçmişiyle dünyanın en köklü dini eğitim kurumlarından olan Kahire'deki el-Ezher Üniversitesi'ne⁹ kaydoldu (1939).

Yerli halk arasında "Mısır" olarak da anılan Kahire'nin şartlarını kısaca tanıtmak için, özellikle dışarıdan gelenlere anlatılan uyarıcı bir temsil¹⁰ vardır:

Kelimeyi meydana getiren harflerden ilki olan "mim", burada çekilecek meşakkat, zorluk, sıkıntıyı ifade eder. Buna dayanabilmek için sabırlı olmak gerektiğini bildiren harf kelimenin ortasında yer alan "sad" dır. Sabr kelimesinin de ilk harfi bu olduğundan ikinci merhale, burada karşılaşılan zorlukları aşmanın tek yolunun sabretmekten geçtiğini ifade eder. Bu bâdireleri atlatan, yani karşılaşılan güçlükleri sabırla aşmasını bilen kişi üçüncü harf olan "ra"nın işaret ettiği rahata kavuşmuş olur. Böylece sıkıntılara sabırla katlanan kişi sonunda rahata erişmiş, maksadına ulaşmış, ilme kavuşmuş olur. Bir başka deyişle Kahire'deki hayatın zor ve sıkıntılı ilk devresini, sabırla atlatarak ikinci devreye ulaşan kişi sonunda ilmin tadını, bereketini bulur. Nitekim Ciddeden Süveyş'e giden Ali Ulvi, vize alamadığı için gurbet hayatında ilk defa nezârete atılmış, büyük bir sıkıntı çekmişti. Sabreden derviş muradına erermiş...

Ali Ulvi merhumun *Hatıralar*'ının Kahire dönemi bu gözle de okunmalıdır. Kahire'ye ulaştıktan sonra, Ezher'de okuyan Türk öğrencilerine tahsis edilmiş bir vakıf yurdu olan Revâku'l-Etrâk'ta, Mustafa Runyun, Ali Yakup Cenkçiler (1913-1988),¹¹ Ahmet Davudoğlu (1912-1983),¹² İsmail Ezherli (1906-1976)¹³ vb. gibi sonraki yıllarda dinî ilimler sahasında Türkiye'de öncü hizmetleriyle tanınacak bir arkadaş grubu arasında yer aldı.

Bir taraftan Ezher Üniversitesinde okurken diğer taraftan

8 Konya'nın son devirde yetiştirdiği âlimlerden, Ankara Hacı Bayram ve İstanbul Şişli Camilerinde okuduğu dikkat çekici hutbeleriyle tanınan, bizim de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünde hocamız olan merhum Mustafa Runyun hakkında geniş bilgi için bk. Sedat Şensoy, "Runyun, Mustafa", *DİA*, XXXV, 245-246. Ayrıca bk. Kurucu, *Hâtıralar*, I, 267-296.

9 Geniş bilgi için bk. Mustafa Uzun-Saîd Abdülfettâh Âşûr, "Ezher", *DİA*, XII, s. 53-63.

10 Hocaefendi'nin hâtıralarında yer almasa da, ailece bir buçuk yıl yaşadığımız için bizzat tecrübe ettiğimiz bu değerlendirmenin çok doğru olduğunu belirtmeliyiz.

11 Hakkında geniş bilgi için bk. Necdet Yılmaz, *Ali Yakub Cenkçiler Hatıra Kitabı*, İstanbul 2005. Ayrıca bk. Kurucu, *Hâtıralar*, I, 297-328.

12 Hakkında geniş bilgi için bk. Nihat Engin, "Davudoğlu, Ahmed", *DİA*, XII, s. 52-53.

13 Hakkında geniş bilgi için bk. İhsan Işık, *Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, XII, 2015. Kurucu, *Hâtıralar*, I, 380.

burada yaşamakta olan Osmanlı Devleti'nin son Şeyhülislâmlarından Mustafa Sabri Efendi (1869-1954)¹⁴ ile onun meşihatte yardımcılığı yapmış büyük alimlerden Adapazarlı Zâhid Kevserî (1879-1952)¹⁵ ve Mehmed Âkif'in hazırladığı Kur'an meâlini Türkiye'ye dönerken emânet ettiği müderris, Yozgatlı Mehmed İhsan Efendi (1902-1961)¹⁶ gibi tanınmış isimlerin yakın çevresinde bulundu, sohbetlerinden istifade ettiği gibi onlardan özel dersler de aldı.

Yine bu devrede Filistin Müftüsü Şerif el-Hüseyni (1895-1974)¹⁷, İhvanü'l-Müslimîn'in kurucusu Hasanü'l-Bennâ (1906-1949)¹⁸ gibi devrin önde gelen isimleriyle dostluklar kurdu. Tabii olarak Kahire'nin ilim ve kültür çevresinden ayrıca faydalandı.

Genç Ali Ulvi Kurucu'nun edebiyat ve şiire olan merakı, Ezher'deki öğrencilik döneminde içine girdiği muhit sebebiyle iyice artmıştı. Çünkü bu çevre özel bir ilim muhiti olduğu kadar Arap, Fars ve Türk, hatta Fransız Edebiyatlarının da konuşulup tartışıldığı, örneklerinin okunup dinlenerek değerlendirildiği son devirde bile Osmanlı münevverlerinin yaşattığı usûle benzer bir şiir ve edebiyat meclisi özelliğindeydi. Bu ortamda ikinci aşkı ilkiyle beraber yol buldu, kanat çırpmaya başladı: İlimle birlikte edebiyat aşkı...

Ali Ulvi, önce bazı arkadaşlarıyla beraber müderris İhsan Efendi'den aruz ve Türk edebiyatı dersleri alarak edebiyat bilgisini geliştirdi. Eski ve yeni Türk şâirlerinin seçme şiirlerini ezberledi. Bu toplantıların devamlı katılanlardan biri de Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'nin oğlu şâir İbrahim Sabri Bey (1867-1983)¹⁹ idi. Victor Hugo, Lamartine gibi Fransız şâirlerinden Türkçe'ye, Mehmed Âkif'in Mısır'da kaleme aldığı *Safahât*'ın son kitabı olan *Gölgeler*'i nazmen Arapça'ya çeviren İbrahim Sabri Efendi'den de şiir yazma konusunda teşvik ve destek gördü.

Hatıralarında belirttiğine göre Türk, Arap, Fars ve Fransız edebiyatları hakkında sohbet ve değerlendirmelerin yapıldığı, şiirlerin

14 Hakkında geniş bilgi için bk. Yusuf Şevki Yavuz, "Mustafa Sabri Efendi", *DİA*, XXXIV, 350-353; Kurucu, *Hâtıralar*, II, 29-140.

15 Hakkında geniş bilgi için bk. Yusuf Şevki Yavuz, "Zâhid Kevserî", *DİA*, XXXIV, 77-80; Kurucu, *Hâtıralar*, II, 159-188.

16 Hakkında geniş bilgi için bk. *DİA* "Mehmed İhsan Efendi" *DİA*, XXVIII, 490-491. Kurucu, *Hâtıralar*, I, 329-393.

17 Hakkında geniş bilgi için bk. Kurucu, *Hâtıralar*, II, 227-247.

18 Hakkında geniş bilgi için bk. İbrâhim el-Beyyûmî Gânim, "Hasan el-Bennâ" *DİA*, XVI, 307-310). Kurucu, *Hâtıralar*, I, 310-326.

19 Hakkında geniş bilgi için bk. Mustafa Uzun, "İbrahim Sabri" *DİA*, Ek II, ; Kurucu, *Hâtıralar*, II, 141-157; M. A. Yekta Saraç, "Mehmed Âkif'in Gölgelelerinin Arapçaya Tercümesi ve İbrahim Sabri Efendi", *İlmi Araştırmalar* 5, İstanbul 1997, s. 247-258.

okunduğu bu ortamdaki insanların Mehmed Akif'e olan hayranlığı kendisini çok derinden etkilemişti. Artık bir aşkı daha vardı. Mehmed Âkif gibi bir şâir olmak!.. Nitekim hatıralarında "Bir çok geceler yatmadan evvel abdest alıp iki rekat namaz kıldıktan sonra 'Yâ Rabb! Lûtfet! Mehmed Akif gibi şâir, Cenab Şahâbeddin (1871-1934)²⁰ gibi nâsir olayım' diye dua ettiğini" söylemektedir. İlk şiir denemelerine de Kahire'de başlamıştır.

Çeşitli sıkıntılara sabırla göğüs gererek Ezher'den "ehliyye" diplomasıyla mezun olan Ali Ulvi, âlimiyye diploması alma hazırlığında ve Osmanlı medeniyetinin Mısır'daki değerli temsilcilerinden istifadesini ileri dereceye götürerek her bakımdan olgunluğa ulaşmak üzereyken, Medîne-i Münevvere'den gelen, babasının vefat ettiği haberiyle sarsıldı (1945).

Artık bu ilim beldesini, ailesine sahip çıkmak, annesi ve kardeşlerini yalnız bırakmamak için terk edecekti. Medîne-i Münevvere'ye dönerek, âşıkı olduğu Hz. Resûl'e ilticâ etti.

III. Hicaz/Nurlu Belde Medine'de Resûlullah'ın eşiğinde bir âşık:

Artık Ezher'den alınmış bir diplomaya sahip olan Ali Ulvi Efendi, geçimini temin için Medine'ye döner dönmez çalışmaya başladı. Ailesinin geçimini temin için önce ticaretle uğraştı.

1947'de aslen Konyalı olan Sandıkçı ailesinin kızı Fatma Hanım'la evlendi. Bu evlilikten kızı Sâre (1948), oğulları İbrahim (1952) ve Mustafa (1962) dünyaya geldi.

1953'te muallimlikle başladığı memuriyet hayatını 1956'da Medine-i Münevvere Evkaf İdaresi İnşaat ve Sicillât Dairesinde sürdürdü.²¹ Ardından Sultan II. Mahmud'un inşa ettirdiği Mahmudiye Kütüphanesi hafız-ı kütüplüğüne, ilave olarak bu görev üzerinde kalmak şartıyla Mushaf Kütüphanesine ve Eğinli Hafız Mahmud Efendi'nin ayrılması üzerine ise Şeyhülislâm Arif Hikmet Bey kütüphanesi Müdürlüğüne tayin olundu ve emekli oluncaya kadar burada çalıştı(1985).²²

Bir taraftan işine devam ediyor, diğer taraftan da, namazlarını civarında oturduğu Mescid-i Nebevî'de kılıyor ve o yıllarda her

20 Hakkında geniş bilgi için bk. Celal Tarakçı, "Cenab Şahabeddin", *DİA*, VII, 346-349

21 Kurucu, *Hâtıralar*, II, 340-341.

22 Kurucu, *Hâtıralar*, II, 341-346.

mezhep mensubunun ayrı bir cemaatle kıldığı vakit namazlarının bazılarında çoğu Türk olan Hanefi cemaate imâmet ediyordu. Bu ayrı bir mazhariyetti. Mescid-i Resûl'de imâmet... Rabbin lütfuyla, kapanan kapılardan daha hayırlısı açılmıştı artık...

Medine'nin kendine has bir başka feyiz ve bereketi de, gerek Hac ve umre dolayısıyla, gerekse mücâvir olarak, İslâm dünyasının dört bir yanından Peygamber Efendimizi ziyarette koşmuş, orada yaşamayı seçmiş, yerli ve yabancı münevverden kaynaklanıyordu.

Yavaş yavaş onlarla tanıştı ilim, fikir, siyaset, şiir ve edebiyat sohbetlerine katıldı. Şeyh Abdülgafûr el-Abbâsî Efendi,²³ Ebû'l-Hasen Nedvî (1914-1999),²⁴ Şeyh Şamil'in torunu Said Şâmil Bey (1901-1991),²⁵ Saatçi Osman Efendi (1887-1976),²⁶ Erzurumlu Mustafa Necati Efendi (1909-1991),²⁷ Lâdikli Ahmed Ağa (1888-1969),²⁸ Ömer Kirazoğlu Bey (1916-1989)²⁹ gibi isimler bunların ilk akla gelenleridir.

Bunlar arasında Doğan Güneş mecmuasını yayımlayarak İnönü hükûmetinin İslâm'a, dindar Müslümanlara karşı baskıcı icraatlarına sert tenkitlerde bulunduğu için yurt dışına çıkmak mecburiyetinde kalan Osmanlı münevverlerinden Mahmud Cevdet³⁰ (Sezer, 1894-1983) Bey'den ciddi bir şiir eğitimi almış, kendisinden çok istifade ederek daha sonra bu vâdide büyük bir gelişme göstermişti.³¹

Aşağıda, Cevdet Bey'in tashihinden geçtikten sonra yeniden yazdığı ve İslâm'ın Nûru mecmuasında neşredilen "Türk Gençliği" isimli ilk şiirinden aktardığımız bazı beyitler, onun nazımda ulaştığı ilk noktayı gösterir:

*Helecanlarla geçen, dünkü hayat devresini,
İnceden inceye tedkik ederek orda seni,*

23 Hakkında geniş bilgi için bk. Kurucu, *Hâtıralar*, III, 59-72.

24 Hakkında geniş bilgi için bk. Abdülhamit Birişik, "Nedvî, Ebû'l-Hasan", *DİA*, XXXII, 515-518. Kurucu, *Hâtıralar*, III, 205-220

25 Hakkında geniş bilgi için bk. Kurucu, *Hâtıralar*, III, 237-263.

26 Hakkında geniş bilgi için bk. Kurucu, *Hâtıralar*, III, 81-116.

27 Hakkında geniş bilgi için bk. Kurucu, *Hâtıralar*, III, 141-153.

28 Hakkında geniş bilgi için bk. Kurucu, *Hâtıralar*, III, 199-204; Mustafa Özdamar, *Ladikli Ahmed Ağa*, İstanbul 2004.

29 Hakkında geniş bilgi için bk. Kâmil Yılmaz, "Kirazoğlu, Ömer", *DİA*, XXVI, 60-61; Kurucu, *Hâtıralar*, IV, 63-72.

30 Hakkında geniş bilgi için bk. Hayrettin Karaman, *İki Din Mazlumu Mahmut Cevdet Sezer ve Muhammed Sultan el-Mâsûmî el-Hucendî*, İstanbul 2010; Kurucu, *Hâtıralar*, III, 221-236.

31 Ali Ulvi Bey ilk şiirini 1951'de vefat eden Mareşal Fevzi Çakmak merhumun cenazesi üzerine yayını ağırlaştırmayan İstanbul Radyosuna gençlerin yürümleri üzerine kaleme almıştır. O sırada Medine'de mücâvir bulunan Cevdet Bey'e tashih ettirerek olgunlaştırdığı bu şiiri, onun oluru üzerine İslâm'ın Nûru mecmuasına göndererek neşretmiştir. Hatıraların bu konuyla alakalı kısmı ve şiirin aldığı müsbet değerlendirmeler için "İlk Şiirim" bölümü okunmalıdır. III, 233-236; IV, 330 vd.

*His, fikir, an'ane, târîh ve mukaddes ahlâk,
Gibi mefhumlara hissiz ve kayıtsız bulmak!..
Zağlı hançerle açılmış, kanayan bir yaradır,
Uçurumlar gibi korkunç, ne fecî manzaradır!..*

.....

*Bir asil at gibi şahlan, vurulan gemleri kır,
Nerde hakkım diye, bir kerrecik olsun haykır!..
Mâneviyyâtına, irfânına, îmânına denk,
Arkadaş bulmalısın, çünkü temiz bir örnek!..
Çünkü sen, vârisisin Fâtih'in, Arslan Yavuz'un,
Sayamam şan ve şeref faslını; zirâ pek uzun!..
Çünkü sen, şanlı emellerle doğan hâtırasın,
Nice yıllar, seni iğfâl eden en kanlı yasın!..
Hız alan duyguların, bak, ne ilâhî, ne derin,
O mukaddes heyecanlarla doğan nağmelerin,
Yıkacak burcunu küfrün, temelinden yıkacak,
Coşarak ünlü yiğitler, mezarından çıkacak!..*

.....

*Milletteki iç âlemi, nurlandıracaksın,
Ejder gibi, zincirleri, birden kıracaksın!..
Sinsi düşmanları, pençende tutup ezmelisin,
Ülkenin sâhibi sensin uyanık gezmelisin!..
Yedi kat göklere aksetmeli, şimşekli sesin,
Kıpkızıl yangını söndürmeli, kudsî nefesin!..*

....

*Mohaç ufkunda, zaferle koşan bayrağı çek,
Sancağından, ebedî fecr ü şafaklar sökecek!..*

...

*Var ol, ebediyetle berâber, yaşa, nûr ol,
Hep şanlı zafer bahçelerinden geçecek yol!..*

Bu şiirinde de görüldüğü gibi Ali Ulvi merhum, daha sonraki manzumelerinde de, hem Mehmed Âkif vadisinde kalem oynatmış, hem de onun gibi memleket gençliğine hitab eden, onları, maziden aldıkları güçle mutlu âtilere, imrenilecek başarılarla dolu bir geleceğe yönlendirip kanatlandıran şiirler yazmıştır.³²

Bu yıllarda sürgün olarak yurt dışında yaşayan Filozof Rıza Tevfik'e mektuplar yazmış, kaleme aldığı bazı şiirleri kendisine

³² Ali Ulvi Kurucu'nun *Gümüş Tül ve Alevler* isimli şiir kitabı bu üslûpta yazılmış manzumelerden ibarettir dense yeridir.

göndererek tenkid ve görüşlerini sormuştur. Rıza Tevfik'in cevabında "yurt dışında yetişen bir gencin Türkçesinin bu kadar düzgün olduğuna şaşırdığını söylemesi" diğer tavsiyelerinin yanında genç Ali Ulvi için büyük bir takdir ve teşvik olmuştur.

Ali Ulvi Kurucu'nun şairliğinin ilerlemesine ve Türkiye'de daha geniş bir çevrede tanınmasına, hemşehrisi ve yakın arkadaşı Dr. Ali Kemal Belviranlı sebep olmuştur denilebilir. Nitekim Onun 1950'de İstanbul'da çıkarmaya başladığı, devrin yayın organları arasında dikkate değer İslâmî muhtevası, tertip ve baskısıyla da önemli bir estetik değere sahip, *İslâm'ın Nuru* adlı mecmuada³³ arka arkaya şiirleri ve yazıları çıkmaya başlamıştır. Daha çok Mehmed Akif Ersoy'u hatırlatan bu dinî ve millî muhtevalı manzumeler o dönemde geniş okuyucu kesimlerin ilgiyle karşılanmıştır.

Aşağıdaki şiir onun, ilk şiirinin gördüğü alâkanın da etkisiyle İslâmın Nûru'nun yayın hayatına girmesini tebrik maksadıyla yazdığı ve derginin ikinci sayısında yayımladığı bir manzumedir.

İslâmın Nûru'nu Tebrik

*İslâmın Nûru Mecmuası sahib ve Neşriyat Müdürü
Dr. Ali Kemal Belviranlı'ya...*

*Rûhumla uçup, nûrunu ben, görmeye geldim,
Güller gibi şi'rimle, çelenk örmeye geldim!..
Târihimî canlandıran üslûbunu gezdim
Ma'bedleri mesteyliyen ulviyyeti sezdim!..
Eyl!.. Ünlü kılıçtan daha haşmetli kalemler,
Eyl!.. Şanlı muharrirler evet, Müslüman erler!..
Hep feyz akacaktır size, Peygamberimiz'den
Artık yürüyün siz, o güneşler gibi izden!..
İrşâdınız inletmeli, Kürsîleri, Arşı,
İnsan olan öğrenmeli, âlemde o marşı!..
İnsanlığı kurtarmağa candan çalışanlar,
Rabbim takacaktır size Cennette nişanlar!..*

Ali Ulvi Kurucu'nun bu dergideki nesirlerine örnek olacak, hatta konusunda klasik bir metin özelliği kazanmış bir yazısı da Türk edebiyatında ezanla ilgili en değerli mensûreler arasında hakkıyla

33 İstanbul'da 1951-1952 arasında yayımlanan bu mühim mecmua 24 sayı çıkmıştır.

yer alacak “Medine-i Münevvere’de Sabah Ezanları” başlıklı değerli yazısıdır.³⁴

Ali Ulvi Kurucu’nun *İslâm’ın Nuru* dergisi çevresinin dışında Türkiye’de daha geniş kitlelerce tanınması, 1957’de Said Nursi için hazırlanan *Târihçe-i Hayat* adlı kitaba Atıf Ural’ın teklifiyle yazdığı ve “Medine-i Münevvere’de bulunan mühim bir âlim tarafından yazılmıştır” notuyla kitabın başına konulan ve kaleme aldığı en güzel nesirlerinden biri kabul edilen “Önsöz” vesilesiyle olmuştur.³⁵

Üstad Kurucu’nun son görevi, Mescid-i Nebvî’nin kible duvarının hemen dışında yer alan ve Osmanlı eserlerini sebepsiz yere ortadan kaldırmayı bir işgüzarlık haline getirmiş olan Suud idarecileri tarafından boş yere son yıllarda yıktırılmış bulunan Şeyhülislâm Arif Hikmet Bey’in (1786-1859)³⁶ nadir yazma kitaplarıyla meydana getirdiği Medine’deki tipik Osmanlı Kütüphanesi’nin müdürlüğüdür.

Kütüphaneciliği sırasında Arapça, Farsça, Türkçe kaleme alınmış nadide yazma eserlerin tasnif ve muhafazasına itina ederek görev yapan Ali Ulvi Kurucu, bu vesile ile İslâm Dünyasından bir çok ilim adamı ve akademisyenle tanıştı. Türkiye ile olan bağını hiçbir zaman kesmeyen üstâd özellikle tatillerde Konya ve İstanbul’a geliyor, buralardaki dostlarıyla ve ilmî, fikrî çevrelerle görüşüyor; memleketin dinî bakımdan gelişmesi için yapılması gerekenler üzerinde fikir alışverişi yanında çeşitli hizmetlere de katılıyordu.

Senelerce süren bu mazhariyet sebebiyle o yıllarda ulemâdan sade vatandaşa, her kesimden halka kadar Türkiye’den Hacca gelen herkes Ali Ulvi Hoca’nın arkasında namaz kılıyor, onu ziyaret ediyor, ilminden, ahlâkından, faziletinden, rehberliğinden istifade ediyordu.

Tabii olarak Ali Ulvi Hoca da memleketin ahvâlini onlardan öğreniyordu. Bunların içinde Ramazanoğlu Mahmud Sâmî (1892-1984)³⁷, Mehmet Zahit Kotku (1897-1980)³⁸ gibi meşâyih, Ömer Nasûhi Bilmen (1883-1971)³⁹ gibi Hocaefendiler, Necmeddin Erbakan (1926-2012),⁴⁰ Korkut Özal (1929-2016) gibi siyasetçiler ilk

34 Bu yazının metni tebliğimizin ekinde yer almaktadır.

35 İstanbul 1958, s. 5-21. Bu konuda geniş bilgi için bk. Kurucu, *Hatıralar*, III, 266-271.

36 Geniş bilgi için bk. Mustafa Bilge, “Seyyid Hacı Ahmed Ârif Hikmet”, *DİA*, III, 365-366.

37 Geniş bilgi için bk. Necdet Tosun, “Ramazanoğlu Mahmud Samî”, *DİA*, XXXIV, 442; Kurucu, *Hatıralar*, III, 313-328.

38 Geniş bilgi için bk. Esad Coşan, Kotku, Mehmed Zahid”, *DİA*, XXVI, 227-228. Kurucu, *Hatıralar*, III, 345-355.

39 Geniş bilgi için bk. Rahmi Yaran, “Bilmen, Ömer Nasûhi”, *DİA*, VI, 162163.

40 Geniş bilgi için bk. Kazım Maviş, “Erbakan, Necmettin”, *DİA* Ek/1, s. 412-414.

akla gelen isimlerdir:

1985'de Şeyhülislâm Arif Hikmet Bey Kütüphanesi Müdürlüğünde emekliye ayrıldı.

IV. Türkiye /Belde-i Tayyibe İstanbul'da bir din, vatan, millet âşığı:

Emekli olduktan sonra Türkiye'de daha uzun süre kalmaya başlayan Ali Ulvi Kurucu hocamız, ömrünün yaklaşık son yirmi yılını kapsayan bu zaman diliminde denilebilir ki sevenlerinin desteğiyle Türkiye'yi karış karış dolaştı. İlerlemiş yaşına rağmen camilerden üniversite kürsülerine kadar her yerde vaazlar verdi, dersler yaptı, konferanslara, sohbetlere katıldı. Kadın-erkek, çocuk-genç-yaşlı, talebe-esnaf-sanayici gibi her yaş ve baştan, iş ve meslek gurubundan topluluklarla sohbetlerde bulundu. Bildiklerini, din-vatan-millet-ümme çizgisinde yılmadan usanmadan anlattı, aktardı. Bu arada 1987Aralık ayından itibaren 1990 Martına kadar devrin başlıca millî ve dinî gazete ve dergilerinde ilgi çekici yazılar yazdı, mülakatları röportajları yayınlandı. Bunlar onun şiiri kadar güzel yazılar olup nâsirlikte ve yazarlıktaki kudretini de ortaya koymaktadır.

Ali Ulvi Kurucu merhumun yakın devrin dinî, ilmî, tarihî ve siyâsî bakımından fevkalâde önem arzeden hatıralarını yazması, bir taraftan ziyaretçilerinin çokluğu, diğer taraftan elindeki rahatsızlık sebebiyle mümkün görülüyordu. Nihayet, günümüzün yalın kılıç kalem erbâbından olmasının yanında, değerleri uğruna seçtiği yolda yapılması gereken her türlü meşekkatli hizmeti tereddütsüz yerine getirmeyi hayat tarzı seçen vefakâr dava adamı M. Ertuğrul Düzdağ Bey 1993 yılında Medine'ye gidip orada kaldığı iki ay zarfında hatıralarını tesbit etti. Yıllarca üzerinde çalışarak, hazırladıklarını kendisine arz ile ikmal ve tashih ederek neşretti. Üstâd Ali Ulvi Kurucu'nun günümüz gençlerince tanınması bu neşirden sonra daha da yaygınlaştığı gibi, *Hâtıralar* da Türk ve İslâm dünyasının yakın tarihi ve kültürü için kıymetli birer belge haline gelmiştir.

Vefatından önceki yıllarda çeşitli rahatsızlıklar geçiren Ali Ulvi Kurucu Şubat 2002'de Medine'de vefat ederek Cennetü'l-bakî'a ⁴¹ defnedildi.

⁴¹ Geniş bilgi için bk. Mustafa Fayda, "Cennetü'l-bakî", VII, 387.

V. Başlıca Vasıfları:

Pek çok özelliği bulunan üstâd Ali Ulvi Kurucu merhum, uzun yıllar Kahire ve Medine’de yaşamasına rağmen Türk edebiyatı ile yakından ilgilenmesi, Türkçe’ye şaşırtıcı derecede vukufu, şiir ve nesirdeki kuvvetiyle temâyüz etmiştir.

Bunun yanında güzel Türkçe’siyle dinleyicilerini sıkmadan saatlerce sürdürdüğü sohbetleriyle, nüktedanlığıyla, yerinde ve zamanında, farklı şâirlerden birçok beyitler kumasına ilâve olarak Mehmed Âkif Ersoy’un *Safahât’ından* ezbere okuduğu şiirlerle her kesimden insana kendini zevkle dinletmesini bilmiştir.

Ali Ulvi Kurucu, kuvvetli bir hafızaya sahipti. *Hâtıralar’ı* bunu ortaya koyduğu gibi sohbetlerinde anlattıkları da bunu desteklemektedir.

Yumuşak ve tatlı sesi, Türk mûsikîsinin kadim nağmeleriyle İstanbul tavrı içinde, Arap ağzı ve tavrına iltifat etmeden, güzel aşırı, kaside ve ilâhiler okuyan bir ehl-i Kur’an olması da dikkat çekmektedir.

Ayrıca, ahlâkı, nezâket ve nezâhati, güler yüzlülüğüyle son devrin emsâline az rastlanan gönül erlerinden, geniş kültürü ve ilmiyle öne çıkan isimlerindendi.

Yozgatlı Mehmed İhsan Efendi ile hattat Akıl’den (1918-1977)⁴² hüsn-i hat eğitimi de almış olan merhum, hat sanatından iyi anlar ve son yıllarda eline ârız olan “kâtip hastalığının” ortaya çıkmasına kadar pek güzel rık’a yazardı.

İslâmî ve millî değerlere bağlı bir gençliğin yetişmesi idealini âdetâ, bir âile mirası olarak devam ettirmiş, şiiri yanında sohbetleri ve gazetelerde yazdığı yazılarını da böyle ulvî bir gâye için vasıta yapmıştır.

Ali Ulvi Kurucu, şiirleri çeşitli formlarda, çok erkenden ve tanınmış sanatkârlar tarafından bestelenmiş bir şair, bir başka deyişle beğenilen bir güfte yazarıdır. Tesbitlerimize göre 20 kadar şiiri Sadettin Kaynak, Bekir Sıtkı Sezgin, Zeki Altın, Ali Kemal Belviranlı, Fevzi Özçimi, Tahir Karagöz, Cinuçen Tanrıkorur, Hüseyin Sebilci gibi bestekârlar tarafından bestelenmiştir.

Bunların en tanınmışları “*Doğmazdı kalbe imân, inmezdi arza*

⁴² Aslen Suriyeli olan hattât Akıl İdris el-Membici, Mısır Kahire’de Kraliyet Güzel Hat akademisinden birincilikle mezun olmuş ve Ezher Üniversitesini bitirmiş kıymetli bir alim ve sanatkârdır.

Kur'ân"; "*Derd-mendim yâ Resûlellah, devâ ol derdime*"; "*Ey âşık-ı dîdâr, ulu yezdâna gönül ver*"; "*Bûlbüller sazda*"; "*Mevlâm sana ersem diye*"; "*Âşık-ı yezdân*" gibi eserlerdir.

Yayınlanmış Eserleri:

1. *Büyük İslâm Şairi Dr. Muhammed İkbal* (Ankara 1957). Ebü'l-Hasan en-Nedvî'nin, Muhammed İkbal hakkındaki bir konferansından meydana gelen kitabının çevirisidir.
2. *Zulmeti Yikan Nur* (Ankara 1958). Ebü'l-Hasan en-Nedvî'nin *Mâzâ hasire'l-âlem bi'inhitâtî'l-müslimîn "Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti ?"* adlı Arapça eserinin "*Câhiliyetten İslâmiyet'e*" başlıklı ikinci babının tamamı ile üçüncü babının ilk kısmının tercümesidir.
3. *Gümüş Tül* (İstanbul 1962). Önce *Nurdan Sesler* (Ankara 1957) adıyla bir araya getirdiği tamamı aruzla yazılmış şiirlerini topladığı eserdir. Daha sonra yeni şiirlerin ilâvesiyle *Gümüş Tül ve Alevler* adıyla pek çok baskısı yapılmıştır (8. bs., İstanbul 2014).
4. *Asırlar Boyunca Parlayan Nur* (İstanbul 1965). Faslı Şeyh İbrahim b. İdrîs. es-Senûsî'nin *en-Nûrû'l-lâmi* "*Parlayan Nur*" adlı eserinin çevirisi olup Ali Kemal Belviranlı'nın önsözüyle neşredilmiştir.
5. *Gecelerin Gündüzü* (İstanbul 1990). Ali Ulvi Kurucu'nun, 1987-1990 yılları arasında *Zaman* gazetesinde çıkan yetmiş kadar yazısı ile bazı başka gazete ve dergilerdeki dört konuşmasından oluşan eser M. Ertuğrul Düздаğ tarafından derlenerek yayıma hazırlanmıştır.
6. *Medine Notları* (İstanbul 1999). Ali Ulvi Kurucu'nun hatıralardan oluşan bu kitap damadı Dr. Hayrettin Bulut tarafından yayıma hazırlanmıştır.
7. *Bir Ömürden Sayfalar Ali Ulvi Kurucu'dan Hatırlar* (İstanbul 2002). Kızı Sâre Kurucu'nun Ali Ulvi Bey'in hatıralarından naklettiklerinden meydana gelmiştir.
8. *Hatıralar I-IV*, İstanbul 2008. M. Ertuğrul Düздаğ tarafından sağlığında kendi ağzından derlenen hâtıralarının vefatından sonra yayımlanan dört cildi olup tamamı beş ciltte tamamlanacaktır.

Ayrıca meşhur Mısırlı edip Abbas Mahmûd el-Akkâd'dan çevirip şerhettiği *Yirminci Asır Mütefekkirlerinin Hakkı Arayışı* adlı yayımlanmamış bir eseri bulunmaktadır.

KISA BİBLİYOGRAFYA :

- Ali Ulvi Kurucu, "Geçmişin Gül Bahçesinde", *Gecelerin Gündüzü*, İstanbul 1990, s. 325-435.
- Ali Ulvi Kurucu, *Hatıralar I-IV*, (hz. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul 2008.
- Beşir Ayvazoğlu, *Sîretler ve Sûretler*, İstanbul 1999, s. 93-98.
- Sâre Kurucu, *Bir Ömürden Sayfalar: Ali Ulvi Kurucu'dan Hatıralar*, İstanbul 2002.
- Mustafa Uzun, *Medine'den Ravza Esintisi Bir Osmanlı Efendisi Ali Ulvi Kurucu*, İstanbul 2013.
- Ali Ulvi Arıkan, *Ali Ulvi Kurucu'nun Ardından*, İstanbul 2002, s. 15-16.
- Necmettin Turinay, "Âlimin Ölümü, Âlemin Ölümü", *Özgür ve Bilge*, sy. 2, İstanbul 2002, s. 34-37.
- Abdullah Uçman, "Ali Ulvi Kurucu'dan Rıza Tevfik'e Bir Mektup", *Kaşgar*, sy. 27, İstanbul 2002, s. 129-137.
- Alim Kahraman, "Kurucu, Ali Ulvi", *DİA*, XXVI, 457-458.
- "Kurucu, Ali Ulvi", *TDEA*, VI, 10.
- "Kurucu, Ali Ulvi", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, II, 530.

EK:

Medîne-i Münevvere'de Bir Sabah Ezanı

Bizim evin damından (Yeşil kubbe) görünmez; fakat Harem-i Şerif'in minâreleri gözüktür. Baktım ki minâreler yanmış. Bu hilkat mâbedinin sînesinde yanan, parlayan minâreleri, buhurdanlara benzettim. Gâliba melekler, hediye olmak üzere cennetlerden öd ağacı ve daha insanların bilmedikleri bin bir çeşit kokular getirmişler; o buhurdanlara atıyorlar, onun için uhrevî, baygın bir koku her tarafa yayılmıştı.

Meğerse o minâreler birer buhurdan da değil, bir nurdan mâbedin ortasına konmuş yakuttan birer kürsü imiş. O kürsülerde Peygamber Efendimiz'e ait menkıbeler okunacak, hakikat-i Muhammedî'ye dâir hutbeler, kasîde ve ilâhîler söylenecekmiş...

Derken ilâhî bir ses, alevler gibi bir feryat yükseldi:

"Allâhü Ekber... Allâhü Ekber..."

Bu ulvî nidâ derin bir mürâkabeye dalmış olan kâinatı, inleterek uyandırdı. Ben de vecd içinde ürpererek kendime geldim. Anladım ki sabah ezanı okunuyor. Müstesna bir tesâdüf olarak Reîsiyye⁴³ nâbeti, Mahmud

⁴³ Reîsiyye: Mescidi Nebevîde Kubbe-i saâdete en yakın olan minârenin adıdır. Medîne-i Münevvere'de âdet, bu minâredeki müezzinin ezana ilk önce başlamasıdır. Öteki minârelerde bulunan müezzinler onu takip ederler. Bu minâreye Reîsiyye denmesine sebep budur.

Nûman'da imiş. Bu tesâdüfe o kadar sevindim ki târif edemem.

Hazret ezana devam ediyor, ezanın arasında konuşmamak için nasıl okuduğunu ezandan sonraya bırakalım...

* * *

"Lâilâhe illâllah..."

Ezan bitti. Belki mûsikîye âşinâ olan okuyucularımız: "Mâdem ki her ses, bir makâma tâbîdir, binâenaleyh acaba Nûman'ın takibettiği makam sabah ezanlarında meşhur olan Sabâmı idi?" diye bir sül sorarlar. Evvela bunu kısaca arz edeyim:

Ne hikmetse Sabâ'dan değil, Uşşâk'ın ikinci oktavından başladı, Sonra Uşşâk-Nevâ yaptı. Çıkışlarda tiz Nevâ'dan yükseliyor, derken, bir Bayatî ve Hüseyinî çeşnisi yapar gibi oluyor, sonra yine mûsikînin o engin, dolgun ve nâmütenâhî semâlarında uçtuktan sonra, meyân içinde meyân yapmak, zaman ve mekân kâide ve hudutlarını aşmak hârikalarını göstererek yine Nevâ'nın o alevler saçan şâhikalarına yükseliyor, yine o aşk kaynağı olan tılsımlı âlemlerde karar kılıyordu... Evet görünüşte sezilen makamlar bunlardı; fakat nağmeler! Ahh o kıvılcımdan, gülden, çiçekten, renkten, histen, aşktan, vecidden ve bilmem daha ne gibi bedâfaldan yaratılmış nağmeler, ne ilâhî idi... Âdeta her nağme bir makam yerini tutuyordu. Her hâlde topyekûn makamların, nağme ve akislerin ruhları, mânâ ve tesirleri, Efendimizin huzurunda bir geçit resmi yapıyorlar, hürmet ve tâ'zim ile salât ve selâm vererek şefâat diliyorlardı. Bu mukaddes makamda ezan okumak şerefine nâil olan bahtiyar müezzinin bahtiyar sesine:

"Yürü kim meydan senindir bu gece

Sohbet-i sultan senindir bu gece..." denmişti...

Ses yükseliyorken, gönlüm, rûhum öyle heyecanlarla doluyordu ki sanki bir melek, o renginde fecirler, mehtaplar görünen kanadına bizleri takıyor; yıldızlar, güneşler muhîttinden, renk ve ziyâ ufuklarından geçirerek lâhût âlemlerine, ruhların, meleklerin karar ve ibâdetgâhı olan cennetlere çıkarıyor.. Artık orda onların tesbih ve tehlillerini, Cemâl-i

Mahmud Nûman da, Harem-i Şerif müezzinlerinin en meşhûrudur. Nâdiren ve çok nazlı okur. Fakat coştığı zamanlarda, çok yanık, çok ilâhî bir şekilde, insanları değil; bütün bu mübârek çevreyi yakarcasına okur... Bilhassa bu mübârek gecede okuduğu sabah ezanı bana bu makâleyi ilham etti... Gönül isterdi ki; bu ezan büyük şâirimiz Mehmed Akif Bey'in Medine-i Münevver'e'yi ziyaretlerinde okunsaydı da 'Necid Çöllerinden Medine'ye' unvanlı ölmez manzumesinde en güzel şekilde tasvir edilip yaşasaydı. Meraklı okuyucular için not: Bu yazıyı okuyanlar Akif Bey'in 'Necid Çöllerinden Medine'ye' ve 'Ezanlar' şiirlerini de okumalıdır. [MU]

Kibriya'ya âit olan güftelerini, ilâhî aşkın mahrem sırlarını ifâde eden en ağır ve en vecd-âlûd besteleri dinliyordum...

Artık o zaman maddenin fânî, hayâtın süflî emellerini ihtiyaç ve ihtiraslarını, bedbaht maddîleri aldatıp avutan topraklarda bırakarak, o nurdan mihraplara serilen tavus tüyü rengindeki yeşil çimenlerden örülen kadife seccadelerin üzerinde secdelere kapanyorum...

Nurdan ses, bu vassettiğim ilâhî âlemlerden zeminlere akisler hâlinde inerken, hilkatın her zerresini yeniden inletiyor, ağlatıyor, sızlatıyordu. Sanki her şey dile gelmişti: Yeryüzündeki bütün bülbüller, gülşenlerini bırakarak Medine'nin ufuklarına gelmişler, bu müstesna âyîne iştirak ediyorlar; bir sene zarfında söyleyecekleri kasideleri, güfteleri ezberliyorlardı!..

Merhum Mehmed Âkif Bey in:

*"Kanar, yanar gibi yüzlerce bülbülün kalbi,
O perde perde tüten nevha, neydi, yâ Rabbil!"*

dediği gibi, hep bir ağızdan en yanık besteleri meşk ediyorlardı...

Ve merhumun diğer beytinde de:

*"Kıyılardan, kıyılardan bir ateşdir çağlar:
Lâhn-ı Dâvûd ile inler yine gûyâ dağlar!"*

dediği gibi⁴⁴, sanki Dâvûd aleyhisselâm da Efendimiz'in şerefine verilen bu nâdîde ihtifalde, mezâmirini inşâd buyurmağa gelmiş, kemâl-i vecd ile terennüm ve inşâd ediyor... Bütün çevreler ve onun bağı yanık âşıkları olan dağlar, kuşlar, âteşin akislerini tekrar ederek inliyorlardı!..

Nûman'ın, nurdan sesinin billur semâsında uçan neşeli nağmeler, gözümde şöyle bir levhayı canlandırıyor:

Sanki Efendimiz (sav) hazretleri, Mekke-i Mükەرreme'den hicretlerinde, Medîne-i Münevvere'ye teşrif buyurmuşlar...

Medîne'liler kadın, erkek, çoluk, çocuk şimdiye kadar eş görülmemiş bir sevinç içinde bu kıymetli misafirlerini karşıyorlar; masum kız çocukları o duyulmadık neşîdeleri terennüm ederek, Medine'nin değil, kâinatın ömründe bir kere gördüğü "ilk ve son bayramı" kutluyorlardı.

44 Bu beyitlerin birincisi Âkif Bey'in "San'atkâr", ikincisi "Said paşa İmamı" adlı manzumesinde yer almaktadır. [MU]

Sanki Efendimiz sefer ve muharebelerinden muzaffer olarak dönüyorlar da, günlerden beri sevgilisinin hicrânı ile yanan Medine'nin mübârek yüzü gülüyordu.

Hazreti Bilâl, Cenâb-ı Peygamberimizin vusûlünü ilân ediyordu. Sanki yarın, İslâm târihinde fetholunacak bahtiyar ülkelerde, milyonlara sığmayan minârelerde okunacak ezanları, bilhassa koca Fâtih'in Ayasofya'da okutacağı ilk ezanı ve cihad meydanlarında o şehit ordularının temiz kalbinden asırlarca taşacak olan tekbirleri, süngü hücumlarındaki "Allah Allah" sadâlarını, tâ o günden ilân ediyordu.

Her şey, her taraf bu muhteşem destânı, sevinç ve heyecanlar içinde dinliyor ve sevgili Peygamberimiz de ümmetinin bu parlak müstakbelini tebessümlerle karşılayıp selâmlıyordu...

Bu manzara, o coşkun, neş'eli nağmelerin ilhâmı idi...

Fakat hazin nağmelerin açtığı safha da şundan ibaretti:

On senedir eşsiz bir saâdete, ilâhî bir sevince eren Medine, ömründe en acıklı saatlerini yaşıyordu. Fahr-i kâinat, refik-i âlâyı arzu ve ihtiyar buyurmuştu...

Mübarek hayâtı, rûhânî hayâta intikal etti. O lâhûtî güneş, fânî ufuklardan ebedî ülkelere aksetti. Fânî gözlere perdeler indi. Aman yâ Rabbî! Ne büyük felâket!. Herkes müdhiş bir mâtem içinde... Her şeyin rengi yasa bürünmüş: Ağıt, figan, seller gibi gözyaşları...

Kalbleri yerinden söken hıçkırıklar... Hattâ hayatta hiçbir şeye üzülmeyen, koskoca dehre meydan okuyan Hazreti Ömer kendinden geçmiş, kılıcını sıyırmış, "Kim peygamber öldü derse kellesini uçururum" diye haykırp yerinden fırlıyor...

Fakat bu mâtemli saatler geçerken namaz vakti geliyor, ezan okunacak. Lâkin ezanı kim okuyacak? Bilâl mi? Ah, keşke Bilâl sevgili Peygamberine canını fedâ etseydi de bu acıklı günü görmeseydi. Çünkü Bilâl ezana başlayıp da "Eshedü enne Muhammede'r-resûlüllâh" derken, hislerine nasıl mâlik olacaktı? Senelerdir aşk, vecd, safâ bahçelerinde neş'elerle öten bülbül, bu yaslı günde nasıl şakıyacaktı? Şayet o şakıyabilse bile, sahâbeler bu feryâdı nasıl dinleyeceklerdi?

Nitekim bundan sonra ne Bilâl ezan okuyabiliyor ve ne de Medîne halkında o harikulâde sese tahammül edebilecek güç bulunuyordu. Bu hâlden sıkılan Bilâl, Hazreti Ebûbekir'den izin alarak Şam'a gitti.

Fakat aylar geçtikten sonra yaşlı bülbül gülşenine dönmek, Ravza'sına kavuşmak için yanmaya başlamıştı...

Hız. Bilâl, bir gece rüyasında sevgili Peygamberimizi görüyor ve Efendimiz kendisine hüsn-i şefkatle çağlayan şu iltifatta bulunuluyor: "Bilâl, bizi ziyaret etmez oldun!" Artık Bilâl heyecan ve iştîyâkından o geceyi uyanık, hattâ ayakta geçiriyor. Sabah olur olmaz, devesine binip doğru Medine'ye geliyor, Bilâl'in geldiğini duyan Medine halkı, hemen başına toplanıyorlar; hepsi birden - belki hâl ve hatırını sormadan:-

- "Kuzum Bilâl, ne olur bir ezan okusan da Efendimizle geçirdiğimiz o mes'ud hayat, gözümüzün önünde bir kere daha canlansa." diye ricâda bulunuyorlar.

Her ne kadar Bilâl "Okumam, okuyamam, o nurlu hayâtın gözümde tekrar canlanmasına sizden evvel ben dayanamam." dediyse de, Peygamberimiz'in en kıymetli hâtıraları olan Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin Efendilerimizin gözyaşları dökerek ısrar etmelerine dayanamayarak "Pekâlâ" demek zorunda kaldı.

Ezan okumaya çıktı, fakat gönüllerdeki heyecan, denizler gibi dalgalanıyor... Kalbler bir yaralı kuş gibi çırpınıyor, herkes sabırsızlıkla bekleyiyordu.

Yanık Bilâl, ezana başladı:

"Allâhü Ekber, Allâhü Ekber!..."

Artık Medine çalkalanıyordu... Kalbler, ruhlar, binbir çeşit neş'elerle doluyor, Mescid-i Şerif bambaşka bir şekil alıyordu. Fakat bu huzur ve sükûnet çok sürmüyor... Bilâl:

-"Eşhedü enne Muhammede'r-resûlullah"

derken, sanki Peygamber Efendimiz, böyle âh ü figân içinde çırpınan, pervâneler gibi yanıp tutuşan, seller gibi iştîyak gözyaşları döken ümmetinin acıklı hâline dayanamayarak, kendisini gözlerden saklayan perdeleri kaldırıp, bütün nûrâniyet ve ihtişamı ile meydana çıkıyor... Bu esnâda kalbinin derinliklerinden lâvlar hâlinde çağlayan binbir heyecan, Bilâl'in nefesini boğuyor, sesini tıkıyor...

Bu hazin ezanı, sesin değil, ah ü feryâdın, hıçkırık ve gözyaşlarının bitirmesi mukaddermiş ki:

Bilâl ezanı sonuna kadar okuyamıyor, bitiremeden yarısında bayılıyor. Bu müthiş manzarayı temâşâ eden halk bütün bütün kendinden

geçmişti...

Bu gün Efendimiz'in ebedî hayâta irtihalleri günü gibi acıklı bir gün olmuştu...

Medine, bir kere daha ömründe en hazin ve en matemli gününü yaşamıştı...

Ali Ulvi Kurucu
Medine-i Münevvere
(1952)